

הרצל בתקשורת

דוח תקופתי (דצמבר 2017)

מאת ד"ר אנטון ברקובסקי

בעיתונות

בתחילת דצמבר המשיך סיקור האירועים הקשורים לציון 100 שנים להצהרת בלפור. בין היתר תועדו האינטרסים של "מדינות ההסכמה" ו"מדינות הציר" בארץ-ישראל ו"בשאלה היהודית", כמו גם תגובת מנהיגי התנועה הציונית להצהרות המעצמות בנוגע למטרות הציונות. כן הייתה התייחסות למערכה הדיפלומטית של הבריטים שבנוסף ל"הבטחת הבית הלאומי" ליהודים ניסו לטפח את תמיכתם של ערביי האזור.¹

יובלות אחרים לאירועים היסטוריים שצוינו בעיתונות היו 100 שנה לכיבוש א"י בידי הבריטים, מה שהיה תנאי לתחילת המימוש של החלום הציוני-הרצליאני,² ו-70 שנה להחלטת החלוקה (כ"ט בנובמבר) שהתקבלה בעצרת האומות המאוחדות. לדעתו של כותב המאמר בג'רוזלם פוסט סירובם של ערביי ארץ ישראל להכיר בחלוקת הארץ ודחיית המדינה היהודית גרם לסכסוך הנמשך.³ עמוס אסא-אל כתב בג'רוזלם פוסט על מלאת 30 שנים לאינתיפאדה הראשונה. לטענתו הפלסטינים לא הבינו את מה שהתנועה הציונית הבינה בשלב מוקדם יותר, כלומר: "מי שטוען שמגיע לו הכל, בסוף לא יקבל דבר".⁴

חג החנוכה שנחגג החודש בא לידי ביטוי בפרסומים שאזכרו את הרצל והציונות. דוד גפן קושר את הפופולאריות של חג החנוכה בארה"ב לפעילות המהגרים היהודים, שכבר עשרות שנים לפני הרצל קידמו את הרעיונות של תחיית העם וחוזקו הרוחני, כמו בתקופת המכבים.⁵ המאמר "השבת בנתניה" עוסק בהקשרים ההיסטוריים והתרבותיים של חג החנוכה. הטענה המרכזית היא שהחל מ"חובבי ציון", דרך הרצל וכלה במייסדי המדינה, התנועה הציונית (שגם הפכה את המכבים לגיבורי הלאום), אימצה את חג החנוכה, שבאופן מסורתי, היה בעל משמעות דתית בלבד.⁶ בעקבות כתבה של אהוד ברק נגד מדיניות ראש הממשלה נתניהו שפורסמה ב"ניו-יורק טיימס" מותח גיל טרוי ביקורת על דבריו של ברק. הוא מצטט את "מדינת היהודים"

¹ רן, ישי. "בלפור לא לבד". סגולה (30.11.2017), עמ' 34-45.

² Kalev, Gol. "100 Years of European Involvement in the Holy city". *The Jerusalem Post in Jerusalem* (8.12.2017), pp. 1-5.

³ Bybelezer, Charles. "The UN Partition Plan: 70 years of conflict later". *The Jerusalem Post* (8.12.2017), pp. 14-16.

⁴ Asa-El, Amotz. "The Thirty Years' War". *The Jerusalem Post* (1.12.2017), p. 15.

⁵ Geffen, David. "Burning Bright: How Hanukka in the US became infused with a renewed spirit". *The Jerusalem Post* (8.12.2017), pp. 22-23.

⁶ "השפעות חילוניות על חנוכה". *השבת בנתניה* (8.12.2017), עמ' 12.

של הרצל וטוען כי התנהגותו של ברק (המשתמש בעיתונות זרה לשם השגת מטרותיו) נוגדת את עקרונות הציונות ואת המורשת של המכבים.⁷

הטענה של פרופ' יגאל עילם במאמרו שפורסם ב"הארץ" היא כי הציונות בימי הרצל הייתה בעלת תכונות מודרניות מובהקות: הציונות ההרצליאנית ביקשה לשלב את העם היהודי בקהילת העמים. בהתייחסו לישראל, מציע המחבר אסטרטגיה לשינוי מהותי בפוליטיקה הישראלית. מבחינתו הפתרון אינו כרוך בהחלפת השלטון הימין בארץ אלא בגיבוש מערכת מושגים חלופיים שיאפיינו את האג'נדה הפוליטית החדשה, שתוכל להוביל לשינוי מהותי במדיניות הפנים והחוץ... "בדומה למה שעשה הלייבור בבריטניה לקראת סיום מלחמת העולם השנייה... עם מדיניות הרווחה שלו... והדיח את צ'רצ'יל מן השלטון".⁸

אורי אבנרי טוען שלציונות לדורותיה היו נטיות אנטישמיות מובהקות שאותן מצא כבר בכתביו של הרצל עצמו. לאחר ציון המטרות הזהות לכאורה של ציונים ואנטישמים - הרצון להיפטר מיהודים בגולה - מנסה הכותב להבחין בין אנטי-ישראליות לאנטישמיות בהקשר הציוני וגולש לנושא של זהות ישראלית לעומת זו של יהודים אמריקניים. אבנרי מתייחס במאמרו גם לקרע שלכאורה נוצר לאחרונה בין יהודי ארה"ב ליהודי הארץ.⁹

מאמר אחר מפנה ביקורת כלפי שר הביטחון אביגדור ליברמן שיצא נגד "חוק המרכולים". הכותב מציין את הצידוק הבעייתי שבו השתמש השר בתור הוכחה לטענתו: "גם הרצל לא שמר שבת".¹⁰ באשקלון, שם חולקו דוחות חניה בשבת בשכונות החרדיות, דבריו של השר על אודות הרצל באו לידי ביטוי במאבק בין הציבור הדתי לבין העירייה ונציגי הציבור החילוניים.¹¹

הצהרת הנשיא טראמפ - "אחד מגדולי הציונים מאז הרצל" - בנוגע לירושלים ומעמדה כבירת ישראל עם כל המשתמע מכך יצרה סערה תקשורתית. העיתונאי בן כספית לא רואה במהלך הזה שום דבר מהותי - אלא "ממתיק" לגלולה המרה של יוזמת תהליך השלום האמריקנית, או ספין נוסף של ראש הממשלה שאמור להסיט, כך הכותב, את תשומת לב הציבור מפרשיות השחיתות שמעסיקות את התקשורת הישראלית.¹² מבט פסימי לגבי ההצהרה, תוך סקירה היסטורית של סוגיית ירושלים כבירת ישראל, הופיע ב"הארץ".¹³ דמיטרי שומסקי מבקר את ראש הממשלה נתניהו ושר החינוך בנט (וגם את הנשיא טראמפ) המונעים לטענתו על ידי סיסמאות דתיות. לטענתו, ירושלים אינה קשורה בציונות ולא חייבת להיות בירת ישראל, וזאת לעומת חשיבותה הבולטת של "אל קודס" לעם הפלסטיני ולמדינתו העתידה לקום. לצורך כך ציטט שומסקי את עבודותיו של ז'בוטינסקי והרצל שראו בירושלים מרכז לכל הדתות.¹⁴

⁷ Troy, Gil. "Ehud Barak's 'New York Times' Bibibash was anti-Zionist". *The Jerusalem Post* (6.12.2017), p. 16.

⁸ עילם, יגאל. "החלפת השלטון לא תועיל". *הארץ* (1.12.2017), עמ' 26.

⁹ Avneri, Uri. "Emperor Bibi will have to wait". *Haaretz* (6.12.2017), p. 5.

¹⁰ שלום, מ. "הרצל לא שמר שבת". *המודיע* (4.12.2017), עמ' 5.

¹¹ מועלם, מילן. "האדמה רועדת לא משדרים על אותו גל". *המקומון אובייקטיבי* (8.12.2017), עמ' 3-1.

¹² כספית, בן. "על ראש שמחתנו". *מעריב סופשבוע* (8.12.2017), עמ' 12-14.

¹³ Green, David, B. "Why the world doesn't recognize Jerusalem as Israeli's capital". *Haaretz* (6.12.2017), p. 2.

¹⁴ Shumsky, Dmitry. "Zionism without Jerusalem". *Haaretz* (12.12.2017), p. 5.

אלחנן גלט – מנכ"ל מרכז ישיבות ואולפנות בני עקיבא – כתב מאמר לקראת שנת ה-70 המתקרבת למדינת ישראל. במאמר זה הוא מביא רשימה של "מבשרי וראשוני הציונות" שכוללת את "הרב שמואל מוהליבר והרצל, הרב אלקלעי ז'בוטינסקי, הרב ריינס והרוא"ה הגדול, הרב קוק..."¹⁵.

על רקע המאבק על "מתווה הכותל" מזהיר הרב ד"ר יואל בן-נון מפילוג ביהדות שעלול להוביל לטענתו לאיום על קיום העם היהודי. כצידוק לדבריו, מביא המחבר את הדוגמה של זוועת מלחמות הדת בגרמניה שפרצו בעקבות "הרפורמציה של לוותר" במאה ה-17. המחבר מביא את דבריו של הרצל שהתנגד ל"רפורמציה" במסגרת קידום הרעיון הציוני.¹⁶

הרב לפידות כותב על "חוק הפריימריז" שנועד לנתק בין ההון לשלטון תוך איסור תרומות ובעזרת מתן מימון ישיר של המדינה למפלגות. הוא מתמקד בתופעת המנהיגות ביהדות, מציין את הקרע שנוצר בין ההנהגה הפוליטית לעם ואת "הצורך המדומה והכמיהה הריקנית למנהיגות..." שלא הייתה קיימת לפני בואו של הרצל לעולם.¹⁷

מספר כותבים עוסקים בממשלה אנטי-אסלאמית ופרו-ישראלית לכאורה שקמה באוסטריה בראשותו של סבסטיאן קורץ. בראיון שהעניק ראש הממשלה ל"ישראל היום" מצטייר קורץ בתור פוליטיקאי שקול, שרוצה להילחם באנטישמיות ולקדם שלום באזור. בין היתר טוען קורץ כי הוא מבין את הציונות ומכיר את שורשיה ההיסטוריים שצמחו באוסטריה ונוסחו על ידי "אוסטרי גדול" – הרצל.¹⁸ אסף אוני מ"גלובס" מזכיר את שרת החוץ האוסטרית החדשה, המומחית למזרח התיכון שגדלה בעמאן. בעבר היא השמיעה רטוריקה שהשוותה את הציונות של הרצל לתפיסות לאומניות-גזעניות של הנאצים, אם כי בשנים האחרונות התמקדה בביקורת על האסלאם.¹⁹

ח"כ ציפי לבני מציעה ביקורת אירונית על "חוק מדינת הלאום", שמקדמת קואליציית הימין. לטענתה, "הליכוד צריך להסיר את התמונה של הרצל מהכנסת, את עותק של מגילת העצמאות מחדר הישיבות ואת פסלו של ז'בוטינסקי מהמטה שלהם. אף אחד לא צריך להטיל ספק בכך שהם לא מייצגים היום את הציונות".²⁰

במכתב למערכת "הארץ" מגיב ד"ר אברהם ארביב למכתב של אדם קלר, שנשא כותרת "אין גזירה שווה", ושעסק במצבם הטוב לכאורה של יהודי המזרח לפני קום מדינת ישראל. לדעתו של ארביב, האנטישמיות הייתה זו שהובילה להגשמת החלום הציוני של הרצל וגרמה לעלייה ארצה של יהודי המזרח.²¹

במאמר בג'רוזלם פוסט שדן בחזרה הגאופוליטית של ישראל ליבשת אפריקה לאחר עשרות שנים של דשדוש והסיוע שהיא מפנה למדינות אפריקניות חלשות מאזכר המחבר את הרצל, שראה הקבלה מעניינת בין מצבם

¹⁵ גלט, אלחנן. "עין טובה - שנת השבעים למדינת ישראל". *כנפי רוח* (8.12.2017), עמ' 2.

¹⁶ בן-נון, יואל. "לוותר? השתגעתי?". *הארץ* (29.12.2017), עמ' 23.

¹⁷ לפידות, ח.א. "כפריימריז פוליטי נהיינו". *הפלאש* (29.12.2017), עמ' 12-16.

¹⁸ בק, אלדד. "אין באירופה מקום לאנטישמיות, ישנה או חדשה". *ישראל היום שישבת* (29.12.2017), עמ' 1-6.

¹⁹ אוני, אסף. "ממשלה אנטי-אסלאמית ופרו-ישראלית באוסטריה". *גלובס* (18.12.2017), עמ' 23.

²⁰ Levin, Yariv. "Government says it will push Jewish nation-state bill for first vote soon". *The Jerusalem Post* (18.12.2017), p. 2.

²¹ ארביב, אברהם. "גם להם היה רע". *הארץ* (21.12.2017), עמ' 13.

של אפריקנים הנתונים לשלטון אימפריאלי קשוח לבין זה של יהודים הסובלים מאנטישמיות, מדיכויים ורדיפות ביבשת האירופית.²²

במאמרו ב"המודיע" מבקר הכותב את "שיטות מחנה השמאל" שמעוניין להפיל את ממשלת הימין בכל האמצעים האפשריים ושמקדם זאת בארץ ובעולם. המחבר מתייחס לדבריו לכאורה של ד"ר יוסי ביילין באירופה, שם טען לכאורה כי "...לציונות אין כל קשר ליהדות. שהרצל לא רצה יהדות. אדרבה, להיפך, הוא רצה אירופה בישראל...".²³

מנחם רהט חושף מכתב לא ידוע של הרצל משנת 1903 בו הוא מבקש להקים בית לאומי זמני ליהודי רוסיה במרוקו. הרעיון הלא-מוכר של הרצל (שאמור היה להציל את יהודי רוסיה מ"המגף הרוסי" לאחר אירועי קישינב) הקדים את "תכנית אוגנדה" במספר שבועות. במכתב מצטייר הרצל כמי שמבין היטב את הקוניונקטורה הגאופוליטית של התקופה.²⁴

²² Neguise, Avraham. "Israel is helping Africa face existential challenges". *The Jerusalem Post* (24.12.2017), p. 15.

²³ כרמלי, מ. "העובדות למורת רוחו של מחנה השמאל". *המודיע* (29.12.2017), עמ' 9-6.

²⁴ רהט, מנחם. "מכתב עלום של הרצל חושף: יתוכנית מרוקו שקדמה ליתוכנית אוגנדה". *מצב הרוח* (29.12.2017), עמ' 16.